

LBRIS | We know
I. G. DUCA books

AMINTIRI POLITICE

RĂZBOIUL

Chinuitoarele alternative

volumul II

Paul Editions

RĂZBOIUL

Volumul II

Capitolul 24 Primele zile

Capitolul 25 Disperarea lui Brătianu – Mantaua lui
Arvinte

Capitolul 26 Apărarea în Carpați – Moartea lui Nicu
Filipescu

Capitolul 27 Chinuitoarele alternative – moartea
Principelui Mircea

Capitolul 28 Dezastrul se precipită – Falkenhayn trece
Carpații și Mackensen Dunărea

Capitolul 29 Bătălia pentru apărarea Bucureștilor –
Ultimele zile

Capitolul 30 Iași – Primele spătămâni

Capitolul 31 Ultimele săptămâni ale anului 1916

Capitolul 32 1917: Primele luni – Tifosul exantematic

Capitolul 33 1917: Primele luni (urmare) Revoluția
Rusească – Intrarea Americii

Capitolul 34 1917: Reformele – Partidul Muncii

Capitolul 35 Bolșevismul se întinde – votarea reformelor

Capitolul 36 1917: Criza Ministerială – Ofensiva pe
Siret, Mărăști, Mărășești

Capitolul 37 1917: august–septembrie

RĂZBOIUL

CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI PATRU

PRIMELE ZILE

Într-adevăr, la ora 4 ne-am întrunit în consiliu la mine acasă, în Strada Caragiale, consiliu scurt, care avea ca scop să fixeze ultimele măsuri urgente. Pe când deliberam am auzit zgomotul patrulelor de cavalerie care și începuseră să circule prin oraș. Era primul semn al războiului ce începea.

La 5 am plecat la poștă ca să proclam funcționarea oficială a cenzurei. Am fost întâmpinat acolo de nenorocitul de Verzea, a cărui origine ardelenescă și ale cărui protestări de devotament îndemnaseră pe generalul Iliescu să-l recomande lui Brătianu pentru postul atât de însemnat, atât de plin de răspunderi, de director general al Poștelor și Telegrafelor. Organizarea cenzurii era făcută din vreme, am pus deci aparatul în mișcare, iar totodată am convocat acolo pe toți ziariștii din țară cât și pe corespondenții presei neutre și aliate. Le-am făcut recomandările cuvenite, mi-au făgăduit tot concursul și trebuie să recunosc că s-au ținut de cuvânt, pot spune chiar că timp de doi ani, cât a trebuit să exercit aceste ingrate și delicate funcții, nu am avut a mă plânge de presă. Pot spune în plus că, afară de două excepții, nu îmi reamintesc să fi avut vreo neplăcere de pe urma ei, ceea ce constituie, cred, cel mai frumos omagiu ce se poate aduce celei de-a patra puteri din stat. Aceste două excepții sunt socialiștii și un corespondent de ziar rusesc.

În urma atitudinii violent antirăzboinice a lui Rakowski, pe atunci șeful Partidului social-democrat român și mai ales după dovezile pe care le aveam că primise subvenții de la germani pentru a combate acțiunea intrării noastre în război împotriva Puterilor Centrale, guvernul a dispus, din momentul chiar al

decretării mobilizării, internarea lui. Tovarășii lui de la „România Muncitoare“ au crezut că, odată războiul declarat, pot continua atitudinea lor din timpul neutralității. Ziarul lor era plin de îndemnuri la nesupunere, de protestări contra războiului și de batjocuri la adresa idealului național. I-am chemat, le-am spus că un atare limbaj nu poate fi tolerat, i-am vestit că dacă nu încetează va trebui să recurgem la măsuri drastice. Vreo două zile s-au ținut de cuvânt, pe urmă au reînceput și mai violent, cine știe, poate anume spre a ne sili să intervenim energic sau pentru că, subvențiile germane dispărând, nu mai aveau mijloace și le trebuia un pretext pentru încetarea ziarului. Atunci am consultat consiliul de miniștri și am dispus suprimarea ziarului socialist, la vreo săptămână de la intrarea în război, specificându-le însă că atunci când se vor hotărî să adopte o atitudine compatibilă cu împrejurările actuale, vom examina fără gând precugetat posibilitatea reapariției lui.

Cu corespondentul ziarului rusesc lucrurile au avut o înfățișare mai ciudată. La poștă întâi, la cenzură pe urmă, am observat printre corespondenții presei aliate un individ cu ochelari, mic, slăbuț, galben la față, cu un aer bolnăvicios, tipul clasic al revoluționarului rus. Era, însă, foarte prevenitor și părea însuflețit de cele mai amicale simțăminte față de România și frăția de arme româno-rusă. Care mi-a fost, însă, mirarea după câțva timp, când mi s-au adus articole pe care le trimitea la Petrograd, pline de inexactități și scrise cu o ură nemaipomenită împotriva noastră. Am prevenit imediat pe Poklewski, care s-a arătat și el foarte surprins și mi-a făgăduit că va cerceta cazul. Într-adevăr, după câteva zile a venit la mine foarte jenat să-mi spună că a examinat chestia și că mă roagă să nu îi dau nicio însemnătate, că acest ziarist este cam ciudat, dar că e un om foarte de treabă, că îmi promite că pe viitor va verifica chiar el corespondențele sale și că nu voi mai avea neplăceri. Ziaristul totuși a continuat să aibă o atitudine suspectă, iar la Iași, la începutul revoluției rusești, l-am prins scriind mai mult incoerențe decât lucruri supărătoare. Și deodată a dispărut, unii mi-au afirmat că devenise bolșevic, alții m-au asigurat că era un monarhist mistic și că, dimpotrivă, bolșevicii l-au împușcat. Ce motive a avut însă Poklewski ca să-l acopere și să-l protejeze? A rămas până azi un mister pentru mine. Să fi fost vreun agent al

siguranței imperiale, bucurându-se de înalte protecții, un simplu agent provocator pe care Poklewski prefera să-l menajeze, cine va pătrunde vreodată în tainele diplomației rusești din labirintul inextricabil al politicii secrete țariste? Tot bine că nu am avut cu ele nemulțumiri mai grave de înregistrat.

Din prima zi am căutat să folosesc la serviciul cenzurii nu numai ziariști, dar și artiști și scriitori. Când ne-am retras în Moldova, s-au mai împrăștiat, dar cât am stat la București cenzura a fost o adevărată adunare a reprezentanților literelor și artelor române. Nu știu dacă îmi vor fi păstrând o amintire recunoscătoare pentru gândul pe care l-am avut de a feri și astfel intelectualitatea noastră de pierderi inutile, lucrul de altfel nu are nicio însemnătate. Destul că eu mă felicit și azi de această inițiativă. Cât despre felul cum mi-am îndeplinit misiunea de cenzor, prefer să nu spun nimic, sarcina mi-a fost destul de penibilă, ca să nu mai răscolesc toate amintirile legate de ea. Se potrivea așa de puțin cu firea și cu toată mentalitatea mea, încât patriotismul care în timp de război dictează tuturor să lupte acolo unde li se cere, m-a îndemnat să mă supun rugămintii lui Brătianu. Nu e vorba, am avut o răsplată după ce războiul s-a terminat și cenzura s-a ridicat: victimele mele, ziariștii, au venit să mă roage să fiu președintele sindicatului lor și m-au și ales dacă nu mă înșel, cu unanimitatea voturilor. Recunosc că este un record și mărturisesc că am considerat întotdeauna acest vot ca cel mai măgulitor succes din viața mea politică.

La ora 6, când păraseam palatul poștelor, goarnele sunau mobilizarea, străzile erau pline de lume și fierberea era mare pretutindeni. Desigur, că nu era entuziasmul de la 1913, căci atunci țara se simțise luni de zile umilită în mândria ei națională din pricina rezolvării fără noi a chestiunii orientului și se temea ca războiul balcanic să nu se termine iar România – pentru a întrebuința expresia curentă de atunci – să scape trenul. Așa încât, atunci când s-a dat în sfârșit semnalul luptei, a fost o explozie de bucurie, aș putea spune un adevărat delir. Pe de altă parte, lumea avea convingerea superiorității noastre asupra celor cu care trebuia să ne batem și, prin urmare, intuiția că nu mergem nici la luptă grea, nici la jertfe mari.

Acum lucrurile se înfățișau cu totul altfel, entuziasmul

pentru realizarea idealului național atât de viu, atât de năprasnic la izbucnirea războiului mondial, avusesse vreme să se mai domolească în timpul celor doi ani de neutralitate. În acest răstimp raționamentul începuse să predomine imboldurile inimii, opinia publică vedea cât de nesigură era soarta războiului, discuțiile în jurul probabilităților de învingere ale unora și ale altora lăsau mari nedumeriri în sufletele tuturor. Controversa asupra oportunității momentului sporea încă dezorientarea generală. În sfârșit, toată lumea cunoștea ororile acestui război fără seamăn și, ca atare, știa că de astă dată nu mai mergeam la o plimbare militară, ci la o luptă crâncenă, la dureri, la sacrificii, la cumplite încercări.

Cine a susținut că țara era împotriva războiului s-a înșelat, sau a vrut să înșele lumea, pentru că opinia publică era absolut pentru intrarea în acțiune, ideea de-a trece Carpații, de-a înfăptui unirea cu frații noștri de peste munți înflăcăra puternic toată suflarea românească. Dar, firește, în entuziasmul de la 1916 era și conștiința gravității luptei ce ne aștepta, intuiția mulțimii este admirabilă, ea se înșală mai rar decât calculele diplomației și decât prevederile cârmuitorilor.

La aceeași oră, Edgar Mavrocordat, ministrul nostru la Viena, înmâna declarația oficială de război la Ballplatz și Ministerul nostru de Externe aducea Contelui Czernin vestea declarării războiului și îi comunica măsurile în vederea plecării lui și a personalului diplomatic și consular austro-ungar. Czernin nu a părut surprins și de fapt nu era, de mult ajunsese la convingerea că războiul trăgându-l și Puterile Centrale neputând obține o victorie cu un caracter mai hotărâtor, România va trece de partea Aliatilor; rapoartele sale o dovedesc. Dar a fost surprins că am declarat războiul în acel moment. Cât despre von dem Busche, el își făcea mari iluzii și a fost într-adevăr pe de-a-ntregul surprins de hotărârea noastră.

Deoarece plecarea nu putea avea loc imediat, mai mult ca măsuri de precauție, von dem Busche și Czernin au fost consemnați la început în legațiile lor, căci voiam să evităm manifestații ostile, incidente regretabile. Deși i-am tratat în chipul cel mai omenesc, cel mai civilizat, deși au mulțumit la graniță reprezentanților Ministerului de Externe care îi întovărășeau, Czernin, abia reîntors la Viena a susținut că ne-am purtat cu el în mod rușinos

și a început să publice prin presă tot felul de inexactități și de trivialități pe socoteala noastră. Adevărul era că murea de necaz că nu ne putuse convinge să mergem cu Puterile Centrale, se socotea personal ofensat de noi, de Brătianu îndeosebi și, având un suflet de rând, cum a dovedit-o până la evidență în momentul dezastrului monarhiei, a recurs la neadevăruri și la insulte. Aici von dem Busche i s-a arătat superior.

A doua zi, 15 august, prima zi a războiului, sosind ceva mai târziu ca de obicei la Brătianu, fiindcă stătusem până la 4 dimineața ca să supraveghez personal cenzura ziarelor, l-am găsit foarte mulțumit. Aproape pretutindeni, de cu seară și în timpul nopții, trupele noastre se puseseră în mișcare și trecuseră granița. Inamicul, surprins, ne opusese o slabă rezistență, pagubele noastre erau neînsemnate, făcusem destul de mulți prizonieri și operațiunile se desfășurau cât se poate de bine.

Brătianu avea dreptate să fie așa de mulțumit, căci el fusese stăpânit luni de zile de grija trecerii Carpaților; aceasta fiind prin natura ei o operațiune foarte delicată, el considera că este esențial ca noi să putem trece munții prin surprindere și să ajungem astfel cu forțele noastre intacte în Ardeal. Dânsul pregătise și combinase totul până în cele mai mici amănunte în vederea acestui rezultat. De aceea, în timpul neutralității exagerase chiar oficial rezerva sa față de Aliați, de aceea avusese oarecare indulgențe față de Puterile Centrale, de aceea tolerase unele manifestații germanofile, de aceea se expusese de doi ani la fel și chipuri de bănuieli, precum și la criticile violente ale zgomotoșilor noștri naționaliști. Un prim rezultat îl obținuse, Puterile Centrale nu se fortificaseră serios în Carpați, acum trebuia neapărat obținut și al doilea, trecerea prin surprindere, adică cu minimum de sacrificii. Câteva ceasuri abia după declarația războiului, acest rezultat era obținut și obținut mai presus de așteptările lui. Cum să nu fi fost vesel, când cel dintâi obiectiv pe care și-l propusese era deja atins?

Pe la 12 s-a dus la Palat cu Vintilă Brătianu, care trebuia să intre în guvern ca ministru de Război și urma, deci, să depună legiuitul jurământ. Această numire fusese din vreme hotărâtă și era foarte binevenită. Brătianu, omul marilor concepții și marilor hotărâri, nu era omul muncii metodice și migăloase, acum era trebuință deci, la Ministerul de Război, mai mult decât oricând,

de o muncă de amănunt și de fiecare clipă. Pe de altă parte, până în ajunul războiului munca aceasta de birou o făcuse generalul Iliescu, ori dânsul trecuse din momentul mobilizării la Marele Cartier. Să facă de acum Brătianu munca lui era o imposibilitate și să caute un secretar general care să-l înlocuiască, era greu.

Din toate punctele de vedere numirea unui nou titular la Ministerul de Război se impunea deci, și, prin puterea lui de muncă, prin însușirile sale gospodărești, nimeni altul nu era mai indicat decât Vintilă Brătianu. Vreme îndelungată, deși avea conștiința nedreptății pe care o săvârșea, Brătianu refuzase să încredințeze fratelui său un portofoliu, ca nu cumva să fie învinuit că prezidează o formațiune de familie. Acum, desemnarea aproape generală a lui Vintilă Brătianu ca titular al războiului nimicise ultimele sale scrupule și fapt este că rareori o numire ministerială a fost întâmpinată cu o mai unanimă aprobare. Și astfel Vintilă Brătianu, la vârsta de aproape 50 de ani, a devenit pentru prima oară ministru.

Restul zilei de 15 și dimineața de 16 au fost ocupate cu vizite protocolare, cu redactări de telegrame către primii miniștri aliați, cu primirea răspunsurilor. Nota generală era foarte cordială. Telegramele ne arătau marele entuziasm pe care intrarea noastră în acțiune o produsese în rândurile Aliaților, în special în Franța, care stătea încă sub apăsarea unei puternice presiuni a armatelor germane, precum și consternarea nemaipomenită ce domnea la Budapesta și la Berlin.

Diamandy, care nu știu de ce își pusese uniforma de ofițer de roșiori, se plimba prin casa lui Brătianu cu aere marțiale, care ne amuzau cu atât mai mult cu cât ele erau absolut incompatibile cu statura lui cam liliputană. De-altminteri, aveam și dreptate să mai râdem, fiindcă această oportunitate nu trebuia să o mai avem multă vreme.

În cursul zilei de 16 am mai avut o mare bucurie, trupele noastre intraseră în Brașov și, după ultimele informații primite la Marele Cartier, intrarea lor în Sibiu părea iminentă. Entuziasmul în țară era la culme.

După aceea veștile rele au început să se țină lanț și situația să devină tot mai îngrijorătoare, tot mai gravă. În primul rând, un Zeppelin venit din direcția Bulgariei ne vizitase imediat, două

noapți de-a rândul, după declarația de război și Bucureștiul fusese serios bombardat. În sine, incidentul nu avea mare însemnătate, nici numărul victimelor, nici pagubele materiale nu erau mari și populația Capitalei, de bună seamă cam surprinsă și cam tulburată, se arătase totuși plină de bărbăție. Dar aceste „raiduri“ dovediseră completa insuficiență a apărării noastre aeriene, cele câteva avioane de care dispuneam erau nu numai neîndestulătoare, dar de un model vechi, deci în stare de vădită inferioritate față de aeroplanelle inamice. Pe de altă parte, artileria noastră antiaeriană nu corespundea deloc necesităților, ne apăram la București cu tunuri improvizate, a căror tragere scurtă nu putea atinge dirijabilul german. De aceea ofițerii Zeppelinului și scoborau în chip sfidător și desigur că, dacă a doua noapte dirijabilul lor nu ar fi suferit un accident, care a cerut o lungă reparație, am fi continuat să privim zilnic aceste vizite nocturne și am fi trebuit să stăm în fața lor cu totul neputincioși.

E adevărat că, atunci când am intrat în acțiune, cunoșteam inferioritatea noastră în ceea ce privește aviația, făcusem mereu și în timpul neutralității și din momentul iscăririi tratatului, apel Aliatilor să ne trimită de urgență avioanele trebuincioase. Primisem nenumărate făgăduieli, dar atâta tot. Prin bombardarea îndrăzneată a Capitalei de către Zeppelin, eram de la început puși în chip brutal în fața dovezii acestor lipsuri ale pregătirii noastre militare, ceea ce a contribuit a crea o atmosferă de demoralizare tocmai când era mai mare nevoie decât oricând de a menține ridicat moralul țării. A trebuit să treacă multe săptămâni și să mai suferim multe bombardamente, pentru ca Aliții să ne pună în sfârșit la îndemână mijloacele unei apărări aeriene.

În al doilea rând, în ziua de miercuri 17, ministrul Bulgariei, Radeff, ne-a cerut pașapoartele sale, cu alte cuvinte ne-a notificat intrarea în război a patriei sale. De aceasta – precum știți – nu ne îndoisem niciodată, sperasem cel mult că cei de la Sofia să mai târăgăneze câteva zile, pentru ca în acest răstimp rușii să aibă vremea să ocupe de-a lungul graniței dobrogene poziția prevăzută în planul general de luptă. Cu atât mai mult, cu cât rușii înaintau cu o neînțeleasă încetineală. Fusese întâi vorba să vină pe Dunăre până la Cernavodă, ceea ce le-ar fi scurtat mult drumul, când colo se încăpățânaseră în ultimul moment să treacă pe un pod plutitor

la Isaccea și să străbată Dobrogea în tot lungul ei. Dacă cel puțin ar fi făcut cu iuteală acest marș, dar, cu toate stăruințele Marelui nostru Cartier, înaintau fără nicio grabă, parcă mergeau la o paradă, nu la apărarea unei granițe care reclama cât mai curând prezența lor.

Comandantul acestor trupe, generalul Zaioncowski, venise la București să se prezinte Regelui și să ia contact cu comandamentul nostru suprem. Brătianu avusese cu el o lungă convorbire la un dejun oferit de Poklewski la legația rusească, îi făcuse personal o bună impresie, dar îl găsisse peste măsură de preocupat – s-ar putea spune de pesimist – ceea ce îl pusese pe gânduri. Cunoscând dedesubturile perfidiei rusești, Brătianu se întreba cu drept cuvânt ce putem aștepta de la niște trupe rusești, care după ce că nu sunt atât de numeroase pe cât le-ar fi voit el, mai intrau și în acțiune cu o astfel de stare de suflet deprimată.

Din documentele rusești publicate mult în urmă după război, am aflat ce trupe încredințase Alexeieff comandai lui Zaioncowski, ce stranii instrucțiuni îi dăduse, de ce simțăminte era însuflețit și, prin urmare, ne puteam explica și figura lui îngândurată de la dejunul lui Poklewski cât și toată atitudinea lui ulterioară.

În al treilea rând, în fața Sibiului înaintarea noastră se oprise deodată, fără motiv aparent, iar trupele executau pe urmă mișcări și contra-mișcări fără rost, care dovedeau o adevărată și îngrijorătoare nepricepere a comandamentului local.

În sfârșit, ceea ce era și mai grav, nimeni nu mișca, deși Alianții făgăduiseră că în ceasul chiar în care noi vom începe trecerea Carpaților, rușii vor începe și ei sus în Bucovina și în Galiția o puternică ofensivă spre a trece munții și, unindu-se cu noi, urma să năvălim împreună în câmpia ungurească, pe când jos Sarrail cu trupele lui, va ataca violent armata bulgară pe frontul de la Salonic.

La întrebările lui Brătianu, rușii răspundeau să aibă numai puțină răbdare. Francezii, că atacul va începe negreșit mâine, pe urmă negreșit poimâine. Când colo, eu la cenzură primeam ultimele comunicate bulgare, care nu numai că nu pomeneau de înaintarea lui Sarrail, dar care semnalau atacuri și chiar mici succese bulgare.

Surprinderea și îngrijorarea noastră devenea cu drept cuvânt tot mai legitimă. De altminteri, Aliții și-au făcut lor prin această atitudine un rău tot atât de mare ca și nouă. Ne închipuim ușor ce ar fi fost dacă ei și-ar fi ținut făgăduiala dată, dacă în momentul în care trupele noastre se revărsau în Ardeal prin toate strâmtorile, în care Puterile Centrale erau silite să-și adune rezervele de pe celelalte fronturi ca să le trimită în Ardeal, dacă în acel moment, cu prețul oricăror sacrificii, rușii ar fi început o mare ofensivă în Bucovina și în Galiția și dacă, concomitent cu aceasta, mai erau și bulgarii să fie atacați de Sarrail. Întreaga fizionomie a războiului mondial s-ar fi schimbat și acesta ar fi putut să se isprăvească, dacă nu în toamna anului 1916, dar desigur cu mult înainte de data la care s-a sfârșit.

Prin intrarea ei în acțiune, România a oferit Aliților un minunat prilej de scurtare a războiului, sau chiar de victorie decisivă. Ei nu au știut să se folosească însă de această conjunctură, au pierdut prilejul cu o nepermisă ușurință și au îngăduit astfel Germaniei să-l transforme într-o ocazie de noi și neprevăzute succese pentru ea. A fost, fără îndoială, una din cele mai mari greșeli ce au comis, ceea ce de altfel Mareșalul Foch recunoaște în memoriile sale. Se pune însă întrebarea: cum au putut să o facă? Sarrail are oarecare scuze, forțele de care dispunea nu erau îndestulătoare și, pe de altă parte, erau din cauza malariei într-o stare sanitară atât de proastă, încât de fapt se găseau lovite de o adevărată paralizie. Rușii, în schimb, nu pot invoca nicio circumstanță ușurătoare, nu le lipsea nimic pentru a încerca măcar de a hărțui inamicul neconținut și energic, dacă nu putea dezorganiza chiar frontul printr-o ofensivă în stil mare. Niciodată nu au făcut-o, comandamentul lor, lipsit cu desăvârșire de cel mai elementar simț al solidarității fronturilor aliate și anihilat în toate pornirile lui prin nepriceperea unora și rivalitățile meschine ale altora, nu a priceput deloc oportunitățile ce i se prezentau și a dovedit o incapacitate demnă de soarta pe care a avut-o mai târziu.

Dar la ce folos recriminările cu atât mai mult când, în același timp, fără a aștepta să ne mai declare formal războiul, bulgarii, ajutați de câteva unități germane, au și deschis focul la granița Dobrogei. Obiectivul lor a fost îndată Turtucaia, atacul împotriva acestui punct întărit de noi a început în noaptea de 18 august. Din primul

moment situația nu a fost favorabilă, trupele din cetate se apărau prost, se retrăgeau mereu și pierderile erau mari. Generalul Aslan, care comanda armata III de care depindea garnizoana din Turtucaia și care își avea cartierul la București, nu părea însă îngrijorat. Mărturisesc că nici nouă situația nu ni se arăta prea gravă, știam că Turtucaia e bine întărită, că în dosul ei era Silistra și ea destul de bine întărită, că acolo se afla o garnizoană puternică, care putea oricând veni în ajutorul celei din Turtucaia. În fine, deși încet, rușii totuși înaintau, Zaionicowski trebuia dintr-un moment într-altul să fie cu diviziile lui pe pozițiile indicate și, prin urmare, în măsură să-i atace pe bulgari. Troupele noastre, sub comanda lui Arghirescu – un protejat al generalului Averescu și care se bucura de-o bună reputație – erau la posturile lor și nu așteptau decât să facă legătura cu rușii. Situația se prezenta deci sub auspicii oarecum bune.

Cu cât trece însă vremea, cu atât situația devenea mai critică, o linie de forturi cade, cealaltă rezistă greu, generalul Teodorescu, care comanda la Turtucaia, cere ajutoare, generalul Aslan începe să se agite. Atunci Marele Cartier adună trupele disponibile în jurul Bucureștiului, le trimite cu camioane și cu automobile în grabă la Oltenița, ordonă generalului Basarabescu să iasă din Silistra și să atace în flanc bulgarii care operau în jurul Turtucaiei, apoi dispune ca rușii, ajunși în fine pe linia frontariei, să ia și ei aceeași direcție. Dar totul era zadarnic, știrile erau tot mai rele, la Turtucaia nu se mai rezista, Basarabescu se retrăgea în dezordine, Zaionicowski nu era de găsit nicăieri. Arghirescu se hărțuia cu slabe forțe bulgărești în direcția Bazargicului, Marele Cartier adresează generalului Teodorescu un apel suprem: „Garnizoana să lupte până la ultimul om!”

În ziua de miercuri 26 august la amiază, adică a zecea zi după intrarea noastră în război și a șaptea zi după începerea primului atac bulgar, totul era pierdut. Generalul Teodorescu își părăsește postul de comandă în goana automobilului, o panică indescriptibilă urmează printre trupe, toți pornesc spre Dunăre și caută s-o treacă. Se petrec scene îngrozitoare, pe ici pe colo câțiva ofițeri caută să restabilească zadarnic ordinea, alții cu un admirabil eroism luptă până în ultima clipă și până la ultimul cartuș. Și, în mijlocul acestei învălmășeli fără seamăn, armatele bulgaro-germane ocupă cetatea.